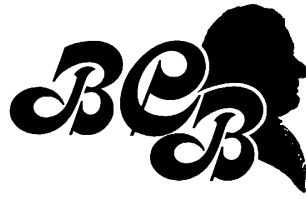

Cantatedienst in de Paaskerk

Heerlijk Helder Bach

‘Es ist dir gesagt, Mensch, was gut ist’ BWV 45

De eerste cantatedienst in het nieuwe jaar is aanstaande zondag in de Paaskerk aan de Oude Utrechtseweg 4a. De Bach Cantorij Baarn brengt een uitvoering van cantate BWV 45. De bijbehorende interkerkelijke dienst, waarin ds. Christine van den End voorgaat, begint om 19.30 uur. Als solisten verwelkomt de cantorij Åsa Olsson, alt, William Knight, tenor en Jasper Scheppe, bas. Organist is Arno Rog. Solisten, koor en orkest van de cantorij staan onder leiding van Anthony Scheffer.

Solide grondplan

Buiten lijkt het wel lente, maar met cantate 45 zitten we al midden in de zomer.

De cantate werd namelijk in 1726 gecomponeerd voor de 9de zondag na Pinksteren, toen 11 augustus. Bach zat inmiddels drie jaar in Leipzig en had in zijn eerste twee dienstjaren als cantor van de Thomaskirche zo'n 150 (!) cantates gecomponeerd. Cantate 45 maakt deel uit van de derde jaargang cantates (1725-1727) en vergeleken met de voorgaande twee jaargangen vertoont deze veel leemtes. In het voorjaar van 1726 componeert Bach geen ‘nieuwe’ cantates, maar voert wel cantates uit, gebruikmakend van 18 cantates van zijn neef Johann Ludwig Bach uit Meiningen die aldaar van 1711 tot aan diens dood in 1731 kapelmeester was.

Vanaf juni 1726 hervat JSBach zijn eigen cantateproductie. Kennelijk beviel hem de bundel libretto's van neef Johann Ludwig, toegeschreven aan hertog Ernst Ludwig van Saxe-Meiningen, zeer. Want de tekstopbouw van BWV 45 vormt, evenals die van zes andere cantates uit 1726, een opvallende structurele overeenkomst met de Meiningen libretto's. Al deze cantates zijn tweedelig en symmetrisch van opbouw. Deel I opent steeds met een Oudtestamentisch citaat, gevolgd door een recitatief en een aria. Na de preek opent deel II met een passage uit het Nieuwe Testament, waarna een aria en een recitatief met als afsluiter het vierstemmige slotkoraal.

Es ist dir gesagt, Mensch

Ook cantate 45 staat als een huis op dit solide grondplan.

In het ongebruikelijk lange openingskoor (1) klinkt een citaat van de oud-testamentische profeet Micha, waaraan de cantate haar titel ontleent.

De 35 maten orkestrale introductie werken als een beknopte ouverture: alle muzikale ingrediënten van het vervolg zitten er al perfect in verpakt.

En dan moet het koor nog losbarsten. Hoe buitengewoon vernuftig en complex dat openingskoor in elkaar zit, beschrijft o.a. Barend Schuurman. Drie tekstgedeelten vormen het uitgangspunt:

1. Es ist dir gesagt
2. Es ist dir gesagt, Mensch, was gut ist, und was der Herr von dir fordert,
3. nämlich: Gottes Wort zu halten, und Liebe üben und demütig sein vor deinem Gott

De driemaal herhaalde aanroep (1) heeft de werking van een bezwerende waarschuwing. We kennen het procedé uit de Latijnse retorica, wanneer een enkel facet van het betoog wordt herhaald zonder de volledige tekst al prijs te geven. Dat heet 'narratio' als voorbereiding voor het lanceren van de gehele tekst, de 'propositio'.

Na de aanroep, let wel: je hoort de tekst 3 x 3 x 3 keer (hoe drievuldig wil je het hebben) volgt een langer tekstfragment (2) in de vorm van een fuga.

Daarna, na een kort tussenspel volgt het laatste tekstfragment (3) met een motetachtig karakter. Na een laatste tussenspel wordt de gehele tekst herhaald en zijn we weer terug bij af. Inderdaad, na ruim vijf minuten en 228 maten, weten we het wel!

In het recitatief (2) en de aria (3) voor tenor ligt de focus opnieuw op het Woord van de Allerhoogste: ootmoed (weten we nog wat dat is?) en liefde als bewijs van gehoorzaamheid... In de aria, verbazend luchtig qua muziek maar heftig en dreigend in de tekst, wordt nog eens fijntjes duidelijk gemaakt wat je te wachten staat als je de geboden overtreedt. We zijn rijp voor de preek!

And nowsomething completely different

Met dank aan Monty Python verschijnt na de preek inderdaad een volslagen ander muzikaal decor: er staat in de partituur een arioso (4) voor bas, de vox Christi. De bijzondere toonsoort cis-klein uit deel I, een grenzen tartende toonsoort in Bachs tijd, is verlaten. Nu spreekt in A-groot de Heer! En hoe! Ogenscheinlijk geen aria met een subjectief vertellerperspectief, maar wel degelijk een opgewonden betoog met heftige uitspraken uit Mattheüs evangelie hoofdstuk 7, vers 22/23. Een cruciaal fragment uit de Bergrede. Dit is het hart van de cantate! De klip en klare boodschap wordt met kracht en verve afgeschoten.

Na alle dreigende taal uit deel 4, betreden we met de altaria (5) een vrediger landschap. De herderlijke fluit geeft al een hintje. Ook al spreekt de tekst nog van eeuwig branden in het hellevuur, wanneer je Gods heerlijkheid alleen met de mond belijdt, toch schemert al het troostend licht: Hij zal mij helpen om zijn heilzaam werk te voltooien, horen we in het laatste recitatief (6).

Eind goed, al goed. En daartoe roept het slotkoraal (7) dan ook ruimschoots op.

Heerlijk,helder Bach! Een goed idee om komende zondag vanaf 19.30 uur in de Paaskerk te zijn.